

Dr. se. Šaša Šegvić, docent
Pravnog fakulteta u Splitu

SUDSKA KONTROLA EGZEKUTIVE U STANJU NUŽDE U SAD - SLUČAJ ZATOČENIKA U GUANTANAMU

UDK: 342.51 (73)

Primljeno: 01. 10. 2005.

Izvorni znanstveni članak

U radu autor pokušava na temelju presuda Vrhovnog suda SAD u predmetima *Rasul v. Bush*, *Hamdi v. Rumsfeld* i *Rumsfeld v. Padilla* utvrditi kako u praksi izgleda i dokle seže sudska kontrola izvršne vlasti u stanju nužde u SAD, na području ljudskih prava, i kakvi su pravni učinci i dosezi tih odluka sudbene vlasti na daljnje postupanje titulara stanja nužde glede osoba koje su lišene slobode u protuterorističkim operacijama van prostora SAD i zatočene u američkim vojnim bazama.

Ključne riječi: *stanje nužde, ljudska prava, Guantanamo, zatočenici, Vrhovni sud SAD*

UVOD

Aleksandar Veliki: "Kako se usuđuješ harati morima? "

Gusar: "Kako se ti usuđuješ harati čitavim svijetom. "

"Budući da ja to činim jednim malim brodom, zovu me gusarom, li pak isto činiš velikom flotom pa te zovu carem. "

Sveti A. Augustin

"Nitko ne smije biti zadržan u zatvoru bez sudskog naloga. Ovaj princip pravne države, star preko 400 godina važi i u vrijeme terora i to ne samo za građane Sjedinjenih Država već principijelno za svakoga tko se nalazi u američkom zatočeništvu."¹ Ovakvom odlukom većine sudaca Vrhovnog suda SAD iznenađujuće su se jasno sačuvali vjerojatno najvažniji principi pravne države u SAD.² Vrhovni sud je tako Bushovoj vladi osporio pravo da u borbi protiv terorizma može postupati po svom nahođenju, lišavati slobode, pritvarati, internirati ili čak mučiti, iako je Sud potvrdio ovlasti koje je američki Kongres dodijelio predsjedniku Bushu nakon 11. rujna 2001.³

¹ Vidi *Rasul v. Bush*: www.supremecourts.gov/opinions/03slipopinion.html

² Vrhovni sud SAD je većinom od 6 naprema 3 prihvatio pozitivno mišljenje suca Johna Paula Stephensa. Sudac Anthony Kennedy je priložio pozitivno izdvojeno mišljenje, dok je izdvojeno negativno mišljenje priložio sudac Antonin Scalia koje su prihvatili suci William Rehnquist i Clarence Thomas. Vidi tekst odluke Vrhovnog suda na: www.supremecourtus.gov/opinions/03slipopinion.html.

³ Vrhovni sud se dosta dugo držao po strani i nije se miješao sve dok je postojala nada da će se početi sa procesima pred vojnim povjerenstvima (vojnim sudovima) na kojima bi zatočenici iz Guantanamo mogli osporavati navode iz optužnica. Problem je nastao kad se shvatilo da američka administracija uopće ne namjerava procesuirati zatočenike. Niz sudskih postupaka tijekom 2002., 2003. i 2004. godine

Administracija predsjednika Busha do tada je specijalne ovlasti proizašle iz poznatog *Patriot Act-a* shvaćala kao potvrdu da su joj ruke potpuno odriježene.⁴ Nakon ovakve odluke Vrhovnog suda tome je očito došao kraj. Daleko od toga da bi se moglo reći da je na taj način onemogućena administracija da i dalje pokušava, vlastitom interpretacijom ovlasti, ili zahtjevima da Kongres izglasava nove zakone kojima će se i dalje ugrožavati i sužavati ljudska prava, posebno nekim skupinama građana, ali je ovakva odluka omogućila i trasirala daljnju borbu za zaštitu ustavnih jamstava koja će sigurno biti dugotrajna i iscrpljujuća.

Odlukom Vrhovnog suda SAD svaki američki zarobljenik, bez obzira da li se nalazio u Guantanamo ili u vojnim zatvorima unutar zemlje, ima pravo na pravnu pomoć i sudsku žalbu. Stoga treba očekivati pravu poplavu procesa pred američkim sudovima.⁵ Svi oni koji su u Guantanamo zatočeni mjesecima ili godinama uz neuvjerljiva obrazloženja bit će prije ili kasnije pušteni na slobodu. A onima koji zaista budu optuženi kao teroristi mora biti organiziran korektan sudski proces -jer to spada u osnovna načela pravne države.

Ovakva odluka Vrhovnog suda je prilika da se vrati poljuljano povjerenje u američke demokratske institucije. Usprkos torturi u Abu Ghraibu⁶, usprkos Guantanamo i svim ostalim nadmenim potezima Pentagona⁷ - nitko se ne može

pred savezним sudovima koje su pokretali odvjetnici zatočenih imali su svoj konačni finale 28. lipnja 2004. pred Vrhovnim sudom SAD, koji je trebao odlučiti po ustavnoj tužbi o tome da li su zatočeni strani građani koji su uhićeni van prostora SAD u nadležnosti američkog pravosuđa koje bi onda trebalo odlučivati i o njihovim tužbama glede odluka o pritvoru i kršenja temeljnih ljudskih prava. Odluka predstavlja snažan udarac američkoj administraciji koja je u Guantanamo više godina držala preko 600 zatočenika bez optužnice i bilo kakve pravne pomoći s obrazloženjem daje Guantanamo van američkog teritorija za koji nisu nadležni američki sudovi, a da "neprijateljski borci" nemaju status ratnih zarobljenika na koje se odnosi Ženevska konvencija i zaštiti ratnih zarobljenika jer prilikom zarobljavanja nisu nosili uniforme oružanih snaga.

⁴ Za sva ta ograničenja ljudskih prava, kao i za niz postupaka koji su rezultat širokog tumačenja ovlasti, predsjednik SAD-a imao je samo jedno objašnjenje govoreći u policijskoj akademiji u Columbusu - Ohio: "Mi smo država u ratu protiv terorizma" "ograničenja niz prava i sloboda ne ugrožava građane koji poštuju zakone" ... "ograničenja prava i sloboda su pomogla da se obrane američke slobode". Vidi: Slobodna Dalmacija 16. lipnja 2005., str. 8. Tome je na ruku išlo i postupanje nekih sudova, kao npr. Prizivnog suda u Richmondu/Virginija koji je u prizivnom postupku na odluku prvostupanskog suda koji je potvrdio pravo dostupnosti dokaznog materijala vlade američkom državljaninu Yaser Esam Hamdy, optuženom za suradnju s Al-Qa'īdom, i zarobljenog u Afganistanu, presudilo da "u uvjetima rata vlada ima vrhovni autoritet glede odluke o zatvaranju neprijateljskih boraca, pri čemu se sudovi nemaju pravo miješati, jer bi mogli utjecati na vojna događanja koja je odobrio Kongres, a vodi ih izvršna vlast".... "U ratnim uvjetima, posebno u ovakvim nekonvencionalnim uvjetima kao što je rat protiv terorizma, sudovi moraju biti posebno osjetljivi i pažljivi prema vladi i njenim postupanjima!." Vidi: www.mladina.si/dnevnik/31429/

⁵ Među najzanimljivijim sudskim postupcima mogla bi svakako biti i zajednička tužba koju je američki odvjetnik Stephen Yagman podnio još početkom 2004. godine u ime zatočenih na Kubi zbog nelegalnog držanja (kršenje prava iz američkog ustava i međunarodnih sporazuma i konvencija) okružnom sudu u Los Angelesu, a kojom se traži na ime odštete milijardu dolara. Vidi www.tportal.hr/vijesti/svijet/page/2004/01/15/0015006.html

⁶ Ohrabruje činjenica da su, posebno zbog utjecaja javnog mijenja, radi utvrđenih prekoračenja ovlasti u tom iračkom najozloglašenijskom kazamatu neke vojne osobe iz sastava oružanih snaga SAD-a već pravomoćno osuđene, a nekima su postupci u tijeku.

U cjelukupnom dosadašnjem periodu protuterorističke borbe američka administracija se ponašala u skladu sa značajnim stavom Tukidida da "velike države čine što mogu, a male države prihvaćaju ono što moraju", ili povijesnim iskustvom na koje je upozorio Charles Tilly da: "...nasilje postiže cilj. Onaj tko primijeni dovoljno nasilja protiv svog bližnjeg dobiva njegov posluš". Vidi: Ch. Tilly, *Coercion, Capital and European States*, Blackwell, 1990., str. 34.

lišiti pravne podrške, čak i kada ga se drži na Kubi. Zatvorska vrata Guantanamo neće biti brzo otvorena jer slijedi cijeli niz radnji američkih civilnih sudova koji moraju donijeti propise koji će regulirati načine postupanja prema osobama optuženim za terorizam. Slijedi dug period natezanja sa pravnicima koji zastupaju vladu pa sve to može potrajati godinama. Ipak, ovom odlukom je postavljen kamen temeljac za redovni pravni postupak, kakav dolikuje Sjedinjenim Državama i njihovoj slavnoj državno-pravnoj tradiciji. Pravna država je zaista pravna država samo ako i u kritičnim situacijama ostane vjerna svojim principima. Američki predsjednik G.W. Bush i pentagonski pravnici su doživjeli poraz, a pobijedila su ljudska prava, makar privremeno. Presuda Vrhovnog suda ima simboličnu vrijednost, i njezin je značaj neprocjenjiv.

Odlukama u predmetima *Rasul v. Bush* i *Hamdi v. Rumsfeld* Vrhovni sud je izvršnoj vlasti utvrdio granicu, u postupanju prema uhićenim stranim osumnjičenim teroristima, do koje može ići, a da pri tome ne krši temeljna prava i principe pravne države, pri čemu je jedno od temeljnih jamstava - pravo svakoga da pred legalnim, neovisnim i nepristranim sudovima osporava zakonitost lišavanja slobode. S tim odlikama Vrhovni sud SAD je pokazao da ne odobrava jednu od temeljnih tvrdnji američke administracije i predsjednika Busha da rat protiv terorizma legitimira primjenu i tako krajnjih sredstava kao što je zatvaranje stranih osumnjičenih terorista i njihovih pomagača na neodređeno vrijeme i bez prava na odvjetnike i dostupnost sudovima.

1. KRONOLOGIJA DOGAĐANJA OD TERORISTIČKIH NAPADA DO PRESUDE VRHOVNOG SUDA

Teroristički napadi koji su 11. rujna 2001. godine izvršeni na SAD imali su za posljedicu brzu i sveobuhvatnu reakciju Kongresa i Predsjednika SAD.⁸ Na temelju ustavne ovlasti Kongres SAD 14. rujna donosi *Joint Resolution Authorizing the Use of Military Force Against Terrorist* kojom ovlašćuje Predsjednika SAD da poduzme sve potrebne mjere, uključujući i oružane snage, za zaštitu stanovništva i imovine od terorističkih napada, u zemlji i inozemstvu. Tom deklaracijom, koja je imala sve karakteristike ratne deklaracije, Predsjednik SAD je dobio ovlasti da sa *executive order* - uredbama sa zakonskom snagom - regulira sva bitna pitanja koja su inače u nadležnosti Kongresa i uporabi oružane snage i poduzme potrebne vojne operacije protiv "država, organizacija ili pojedinaca" koji planiraju, odobravaju, pripremaju ili pomažu terorističke aktivnosti skupine koja je izvršila napad na SAD.⁹ Isto tako, Predsjednik SAD je dobio ovlasti da poduzme sve nužne mjere i vojne operacije protiv "država, organizacija i pojedinaca koji štite i daju utočište terorističkim organizacijama i pojedincima koji su izvršili teroristički napad na SAD te da

⁸ Logikom velesile američki upravljači su se u toj izvanrednoj situaciji ponašali u skladu sa principom koji je još početkom XX. stoljeća iznio Winston Churchill: "Mi nismo mladi narod čiste prošlosti, a slaba naslijeđa. Za sebe smo prigrabili (...) nerazmjerno velik udio u svjetskom bogatstvu i prometu. Imamo sve teritorije što smo ih uopće poželjeli. Zato naš zahtjev da nas se ostavi na miru uživati naše goleme i sjajne posjede - koje smo pretežito zadobili nasilnim putem, a tako ih i zadržavamo — često djeluju manje razborito drugima nego nama". N. Chomsky, *Gusari i carevi, stari i novi*, Zagreb, 2004., str. 27.-28.

⁹ Vidi tekst Rezolucije na: www.australianpolitics.com.

poduzmu sve preventivne radnje protiv svih država, organizacija i pojedinaca koji bi se u budućnosti mogli baviti međunarodnim terorizmom i ugrožavati nacionalnu sigurnost SAD".¹⁰

Dana 25. listopada 2001. Kongres donosi *Uniting and Strengthening America by Providing Appropriate Tools Required to Intercept and Obstruct Terrorism Act of 2001*. ili skraćeno *Patriot Act*¹¹ kojim se daju ovlasti Predsjedniku SAD i saveznoj administraciji da poduzmu niz mjera na unutarnjem planu radi zaštite od terorističkih aktivnosti i njihova osujećivanja.¹² *Patriot Act* je ograničio niz prava i sloboda, pa je tako uveo i novi pojam "domaći terorist" pod kojim se mogu tretirati i nasilni izgnanci na javnim okupljanjima i protestima kao simpatizeri Osame Bin Ladena!¹³ Sigurnosne službe FBI, CIA i NSA u istražnim radnjama dobijaju izuzetno široke ovlasti kao što su: pretres stanova i poslovnih prostora bez najave i bez nazočnosti vlasnika istih i bez prethodnog odobrenja suda (IV. amandman!),¹⁴ te pravo prisluškivanja telefonskih razgovora, zvučne pošte i elektronske pošte bez prethodnog odobrenja suda. Prema tekstu Zakona obavještajnim zajednicama se daje ovlast da razmjenjuju informacije među sobom, čime CIA ostvaruje pravo da dobija informacije i sa prostora unutar SAD, što do sada nije bilo moguće. Isto tako, suspendiraju se slobode disponiranja bankarskim računima osumnjičenim fizičkim i pravnim osobama. Imigranti i nedržavljeni mogu biti pritvoreni bez naloga i optužnice sedam dana, a oni koji krše useljeničke propise mogu biti deportirani nazad u svoje zemlje, a ako ih iste ne žele mogu biti zatvoreni na neograničeno vrijeme.¹⁵ Zakonom se utvrđuje nadležnost vojnih sudova (*vojna povjerenstva*) da sude pripadnicima terorističkih organizacija koje su bile povezane s napadom 11. rujna 2001. godine. Sve odredbe *Patriot Acta* imaju važenje četiri godine i mogu se nakon toga roka odlukom Kongresa produžiti.¹⁶

¹⁰ Ibid.

¹¹ Vidi tekst *Patriot Act* na: www.USA.Congress.com

¹² Na temelju tih ovlasti do sredine 2003. godine po svijetu i unutar SAD lišeno je slobode oko 3000 osumnjičenih terorista, pri čemu je samo u SAD podneseno 225 kaznenih prijava, a 132 optuženika su priznali sudjelovanje u terorističkim aktivnostima ili ih je sud u postupku proglasio krivima. Prema ministru pravosuđa Johnu Ashcroftu u tom periodu je neutralizirano oko 100 terorističkih skupina u SAD, iako je u javnosti poznato samo za sličajeve u četiri američka grada (Buffalo, Detroit, Seattle i Portland). Uz to su američke vlasti pritvorile 1200 sumnjivih osoba, oko 600 stranaca je prognano, a više stotina je ostalo u zatvoru i čekaju optužnice. Vidi službenu statistiku Ministarstva pravosuđa SAD na: www.siol.net/news_tech/News_Util/article

¹³ Već sam tijekom i procedura donošenja *Patriot Act-a* bili su upozoravajući, jer je Zakon donesen po skraćenoj proceduri, a ne po uobičajenoj proceduri kojom se donosi "regular oraW Predstavnički dom ga usvaja 23. listopada te ga šalje Senatu koji ga sa 98-1 usvaja već 25. listopada, čime se oduzima mogućnost javnosti da o tekstu zakona iznese stav, a Predsjednik SAD ga je 26. listopada promulgirao te je od toga dana postao i pravomoćan. Svi oni koji su iznosili kritičke stavove o brzini donošenja zakona proglašavani su nedomoljubima! Već se tada moglo shvatiti u kojem će pravcu ići savezna administracija glede borbe protiv terorizma. Dokle sežu spomenute ovlasti glede "domaćih terorista" govori i događaj kad je američka policija izvršila najveće uhićenje u povijesti koje se dogodilo u New Yorku za vrijeme trajanja konvencije Republikanske stranke 2004. godine. Gotovo 2000 prosvjednika zatvoreno je na doku 57. u zato posebno pripremljenom bivšem lučkom skladištu više od zakonom dozvoljenih 24 sata, čime je ovaj na brzinu sklepani zatvor zaslužio ime "*Guantnamo na HudsonuT*". Vidi: www.tashogi.com/prisonstate.htm.

¹⁴ Tako su npr. u kratkom roku nakon donošenja Zakona federalni agenti bez naloga suda obišli i pretražili više od 200 univerziteta skupljajući podatke o stranim studentima.

¹⁵ Pozivajući se na *Immigration and Nationality Act* američki ministar pravosuđa John Ashcroft je u pravnom tumačenju datom Ministarstvu za domovinsku sigurnost konstatirao da mu spomenuti Zakon daje neograničene ovlasti glede zatvaranja ilegalnih imigranata ukoliko predstavljaju ugrozu nacionalnoj sigurnosti SAD. Vidi: Mladina.si/dnevnik/33999/

¹⁶ Vidi tekst *Patriot Act*, op. cit.

Na temelju ovlasti dobivenih *Rezolucijom o odobravanju primjene sile protiv terorista*, G.W. Bush u nekoliko sljedećih mjeseci donio je više odluka i uredaba, od kojih su neke kao posljedicu imale i daljnje suspendiranje niza prava i sloboda. Tako 14. rujna 2001. donosi proklamaciju o izvanrednom stanju (*national emergency*),¹⁷ 24. rujna 2001. G.W. Bush donosi Uredbu o blokiranju imovine i zabrani transakcija s osobama koje pripadaju terorističkim organizacijama ili podržavaju terorističke organizacije, a u listopadu 2001. godine naređuje napad na Afganistan, kao "državu koja propagira, štiti, pomaže i naoružava pripadnike međunarodnih islamskih terorističkih skupina", među kojima je najozloglašena organizacija Al - Qa'ida direktno optužena za izvođenje zračnih napada na Pentagon i New York.¹⁸ Uz vojne aktivnosti u Afganistanu, G.W. Bush donosi u svojstvu predsjednika SAD i vrhovnog zapovjednika *Naredbu o pritvaranju, tretmanu i suđenju strancima osumnjičenim za pripadanje međunarodnim terorističkim skupinama, uključujući Al — Qa'idu*.¹⁹ Tom naredbom utvrđuje se nadležnost vojnih organa (Ministarstva obrane i vojnih sudova SAD) za procesuiranje stranaca, pripadnika terorističkih organizacija, uhvaćenih u borbi protiv međunarodnog terorizma, pri čemu sve temeljne ovlasti nadzora, organizacije i ustrojstva preuzima ministar obrane. Osnovna zadaća tako uspostavljenih vojnih sudova (vojnih povjerenstava) jest da: provode **hitne** postupke koji su tajni i bez mogućnosti pritužbe, bez obzira na to što su osumnjičene i optužene osobe strani državljani, uhvaćeni i izvan SAD.²⁰ Temeljno obrazloženje u svezi s tom naredbom bilo je da je riječ o opasnim organizacijama i pojedincima - ratnim zločincima, čije bi procesuiranje od strane civilnih sudova moglo ugroziti sigurnost civilnih sudova, sudaca i porotnika. Tajnim suđenjem pred vojnim povjerenstvima jamči se sigurnost sudaca i vojnih porotnika od moguće ugroze terorističkih organizacija.²¹

¹⁷ Proc. 7463., *Declaration of National Emergency by Reason of Certain Terrorist Attacks*. Vidi tekst na: www.whitehouse.gov.

¹⁸ Napad na Afganistan, prema Abdul Haq-u imao je za cilj da SAD "pokažu mišiće, ostvare pobjedu i zastraše čitav svijet" i "uspostave vjerodostojnost". Primjena vojne sile trebala je pokazati, kako je izjavio Georg Bush st, da "što god mi kažemo, prolazi!". Vidi u: Noam Chomskv, *Gusari i carevi, stari i novi*, Zagreb, 2004., str. 176.

¹⁹ *President Issues Military Order Detention, Treatment, and Trial of Certain Non-Citizens in the War Against Terrorism*, Federal Register, Vol. 66., No. 22., 16. Studeni 2001.

²⁰ Da američka administracija ima dvostruke kriterije kad su u pitanju vojni sudovi i zaštita ljudskih prava najzornije govori izvješće za Egipat za godinu 2000., koji za Kongres priprema svake godine Ministarstvo vanjskih poslova, u kojem se osuđuje postupanje vojnih sudova protiv civilnih lica. "Vojni sudovi civilnim optuženicima ne jamče procesna prava pred neovisnim sudovima. Iako su vojni suci pravnici, oni su ipak časnici koje imenuje ministar obrane i moraju se pridržavati vojne stege. Pri uporabi civilnog kaznenog zakona vojni sudovi nisu neovisni i osposobljeni kao civilni sudovi. Na presude vojnih sudova nije se moguće žaliti, umjesto toga predmet se može ponovno vratiti na postupanje vojnim sucima, a nakon toga takvu presudu potvrđuje predsjednik Republike, koji u praksi takve predmete prepušta visokom časniku. Odjvetnici optuženih se žale da nemaju dosta vremena da pripreme obranu i da sucu u pravilu žure s kaznenim postupkom." Vidi izvješće na: www.state.gov/drl/rls/hrrpt/2000/nea/784pf.htm.

²¹ Potpredsjednik Chenev i ministar pravosuđa Ashcroft tim su povodom izjavili da su "teroristi i njihovi pomagači, koji su napali SAD, ratni zločinci koji ne zaslužuju sva uobičajena prava i jamstva, koja inače SAD jamče svojim građanima. Vidi o tome: A. Anžič, *Mednarodni terorizam-varnosni izziv in dileme*. Teorija in praksa, Ljubljana, 3/02., str. 462.-463.

Donošenje niza podzakonskih akata, od onih koji reguliraju rad vojnih povjerenstava i vršenje nadzora nad njihovim radom do utvrđivanja obveza drugim javnopravnim subjektima Naredbom su dati u nadležnost ministru obrane. Posebno zanimljiv i za osumnjičenike štetan dio predsjednikove naredbe predstavlja sedmi odjeljak koji uređuje odnose između vojnih povjerenstava i "drugog prava i foruma", jer osobama na koje se odnose odredbe ove naredbe ne dozvoljava uporabu nijednog pravnog sredstva: "Osobe ne mogu uporabiti nikakvo pravno sredstvo, posredno ili neposredno, i nikakvo pravno sredstvo ne može biti uporabljeno u njihovo ime pred bilo kojim sudom SAD ili bilo koje savezne države, bilo kojim sudom drugih država ili pred međunarodnim sudovima!"²²

Spomenuta Naredba predstavlja jednu od najkontroverznijih odluka egzekutive donesenih nakon napada na SAD iz više razloga: prvo, jer se s Naredbom zapravo legalizira stanje u kojem vladavinu zakona trebaju nadomjestiti vojni sudovi; drugo, iako nije proglašeno ratno stanje niti je itko objavio rat SAD Naredbom se omogućavaju tajna uhićenja, tajne optužnice, tajni procesi - suđenja za ratne zločine i tajne presude bez prava žalbe i to u zemlji koja u kaznenom zakonodavstvu predviđa smrtnu kaznu!; treće, previdima ili svjesnim propustima u Naredbi omogućavaju se ugrožavanja nekih od temeljnih jamstava u sudskim procesima, a to su: pretpostavka nevinosti, pravo svakog pojedinca na pravično suđenje, pravo na slobodni izbor odvjetnika, pravo žalbe na pritvor i presudu i konačno pravo na brzo suđenje. To je posebno bitno jer se radi o strancima, a upitni su i kriteriji tko se sve može smatrati mogućim osumnjičenikom i osuđenikom na američkim vojnim sudovima (od terorista, pomagača do nesvjesnih suradnika u svim zemljama svijeta).

Pri donošenju svih svojih akata G.W. Bush se pozivao na već odavno prihvaćenu doktrinu o ratnim ovlastima i teoriju o izvanrednim ovlastima, po kojima je "samoobrana prvi zakon nacionalnog života", pri čemu je sam Ustav izvor svih nužnih ovlaštenja za obranu i očuvanje SAD, ali je pri tome upitno jesu li neki od tih akata razbili okvire Ustava i povrijedili individualna prava.²³

Neosporna je činjenica da za sve ustavne demokracije u izvanrednim okolnostima opasnim za nacionalnu sigurnost važi princip *salus res publica suprema lex esto*, uz vječnu dilemu sigurnost ili demokracija,²⁴ ali je vrlo upitno koliko dugo to stanje izvanrednosti može trajati, posebno što se u takvom stanju

Military Order, op. cit.

²³ Okolnosti u kojima su se našle SAD nakon terorističkih napada aktualizirali su po tko zna koji put upozorenje koje je iznio T. Jefferson, česti liberalni oponent opsežnih, sveobuhvatnih ovlasti: "Zakoni nužde, samoodržanja, spašavanja države kad je ugrožena, jesu više obveze. Izgubiti svoju zemlju radi slijepog pridržavanja pisanim zakonima, odnosno pisanom pravu, značilo bi izgubiti samo pravo, život, slobodu, imovinu i one koji je uživaju zajedno s nama. Značilo bi apsurdno žrtvovati cilj radi sredstva." T. Jefferson, *The Writings of T. Jefferson*, New York, 1893., pp. 279., cit. u: J.E. Finn, *Constitutions in Crisis*, New York-Oxford, 1991., pp. 15.

²⁴ Čelnik demokratske manjine u Zastupničkom domu Richard Gephard o toj dilemi je iznio jasan stav nakon terorističkog napada na SAD: "Treba razmišljati o onome što se gubi, a što se dobija, kada se nasuprot stave vrijednosti kao što su sloboda i sigurnost. U nekim slučajevima, bit će prilično kontroverznih odluka. Neke će odluke biti teško donijeti. **Treba postupati demokratski i slušati što misli javnost.** Međutim, po mom mišljenju, u svjetlu nedavnih događanja -ja ne vidim na koji bismo način mogli sačuvati onu istu razinu otvorenosti i slobode, kao u prošlosti." Vidi na: www.voanews.com/croatian/Archive/a-2001-09-20-6-1.

suspendira ili ograničava cijeli niz prava i sloboda.²⁵ Za SAD se može reći da se je donošenjem niza akata od strane Kongresa i Predsjednika, koji nemaju utvrđen rok trajanja, odnosno koje oba doma Kongresa mogu produžavati neograničeno, opredijelila za dugotrajne obrambene aktivnosti i mjere, čime se Ustav "krize" sve više pretvara u "normalni" Ustav.²⁶ Kako je borba protiv terorizma neizvjesna u svom vremenskom trajanju demokratski okvir u SAD bi mogao biti trajno doveden u pitanje, što bi predstavljalo presedan i novinu u ustavnoj teoriji, ali i u praksi modernih demokracija.²⁷ U takvim okolnostima na posebnoj kušnji se nalazi ne samo legislativa, koja je pozvana da autorizira sve radnje egzekutive u izvanrednom stanju, već posebno sudbena vlast, kad se to od nje traži na temelju pojedinačnih tužbi, jer su sudovi i do sada u povijesti SAD, kad se to od njih tražilo,²⁸ znali iznositi svoje stavove i mišljenja ukoliko bi se radilo o postupcima koji su bili *contra legem*.²⁹ U tom smislu institut *writ of habeas corpus* ima svoju punu funkciju i značaj, na koji se u prethodnom periodu tako često pozivalo.³⁰

²⁵ Da se američka administracija priprema na dugo trajanje izvanrednog stanja dovoljno govore i istupi njihovih čelnih ljudi proteklih godina. Tako G.W. Bush konstatira da se SAD "nalaze u ratu protiv terorista koji će trajati dok se teroristi ne unište", da bi ministar obrane Rumsfeld konstatirao da bi "borba protiv terorizma vrlo lako mogla potrajati nekoliko desetljeća". Vidi: New York Times, 16. ožujka 2002., str. A8.

²⁶ Tome ide u prilog i činjenica daje predsjednik SAD G.W. Bush polovicom lipnja govoreći u policijskoj akademiji Columbus/Ohio zatražio od Kongresa da produži rok važenja *Patriot Act-a*, (da ga učini trajnim!), kojem rok važenja istječe koncem godine. Tom prilikom G.W. Bush je istaknuo: "zakon koji je djelotvoran, koji postiže dobre rezultate, koji ljudima omogućava da dođu do dobrih rezultata, uskoro ističe. Smatram da nema logike da nešto što je djelotvorno, treba da prestane postojati. Potrebno je obnoviti *Patriot Act*. Potrebno ga je obnoviti jer on jača našu nacionalnu sigurnost". (www.voanews.com. Senat je već početkom srpnja 2005. godine pokrenio postupak za produžetak važenja tog akta, sigurno je da će do konca godine isti biti i produžen. Vidi: Slobodna Dalmacija, 16. lipnja 2005., str. 8.

²⁷ Sva događanja nakon 11. rujna 2001. godine, crno-bijela slika svijeta (sile dobrih protiv sila zla!) tužno ukazuje na ozbiljnu štetu zapadnim demokracijama, krhkost same demokracije, ali i na još jedan težak udarac međunarodnom zakonu i redu. Od 11. rujna svijet je postao više međusobno ovisniji i ranjiviji ne samo na tradicionalan način već, na nesreću, također i u smislu učinka rata/sukoba na univerzalne vrijednosti, ljudska prava i demokratske prospekte. Moglo bi se reći da američko razumijevanje izazova 11. rujna predstavlja u svojoj biti "geopolitičku operu o borbi dobra protiv zla". Vidi o tome u: R. Falk, *Testing Patriotism and Citizenship in the Global Terror War*, cit u: K. Booth, T. Dunne (eds), *Worlds of Collision: Terror and the Future of Global Order*, London, Palgrave, 2002., pp. 43.

²⁸ Sudovi u izvanrednom stanju ne mogu razmatrati ustavnost i zakonitost proglašenog izvanrednog stanja ili ratnog stanja sve dok im se ne donese slučaj koji uključuje neku posebnu primjenu te ovlasti. Sporost sudske procedure, čak i ako ne postoji *suspenzija naloga za zaštitu prava*, takva je da ponekad mogu proći ne samo mjeseci, već i godine, do donošenja konačne odluke. Tome u prilog najbolje govori znameniti slučaj *ex part Milligan*.

²⁹ Iako su sudovi u proteklim godinama, u postupcima koje su vodili odvjetnici zatočenih u Guantanamo, uglavnom opravdavali postupke egzekutive, ohrabruje činjenica da je Vrhovni sud SAD u lipnju 2004. godine konačno iznio svoj stav da su neka tumačenja i postupci egzekutive bila protivna Ustavu i tradicionalnim ustavnim vrednotama, što će biti i predmet našeg daljnjeg dijela rada.

³⁰ Na temelju izvanrednih ovlasti može se u SAD privremeno suspendirati *writ of habeas corpus* (nalog za zaštitu prava), proceduralno sredstvo koje je predvidio i američki Ustav, a kojim se može pokrenuti zakonski postupak protiv dužnosnika egzekutive. Učinak suspenzije je oduzimanje sudovima većine prilika za prosudbu o pravu na izvanredno postupanje, koji mogu ponovno postupati tek nakon prestanka suspenzije, i u tim uvjetima legislativa ostaje jedini kontrolor egzekutive u stanju nužde. I u slučajevima kojima ćemo se baviti u narednom dijelu rada ovaj princip je bio predmet sudske rasprave!

1.1. Guantanamo "pravna crna rupa"?³¹

Samo nekoliko mjeseci nakon intervencije američkih snaga u Afganistanu svijet je obišla slika zatočenika u američkoj vojnoj bazi u Guantanamo na Kubi.³² Cjelokupna demokratska javnost bila je konsternirana uvjetima u kojima su držani zatočenici, od lanaca, pokrova za oči do ophođenja vojnika s istima.³³ To je ipak bio samo početak. Torture kroz koje su zatočenici prolazili, bez mogućnosti da se obrate žalbama sudbenim organima u svezi sa pritvorom, višegodišnje držanje u zatvoru bez pokretanja sudskog postupka,³⁴ bile su samo neke od karakteristika statusa i načina ophođenja prema zatočenicima.³⁵

1.1.1. Zašto Guantanamo?

Kad je započela vojna intervencija u Afganistanu američka administracija je odlučila da sve zarobljenike u sukobu prebaci u Guantanamo na Kubi. Stav je bio da se radi o najbolje čuvanoj američkoj vojnoj bazi koja u pravnom smislu može osigurati takav status zatočenika koji im neće omogućiti pristup pravosudnim tijelima SAD, jer se radi o eksteritorijalnom području na kojem nemaju ni mjesnu, a niti stvarnu nadležnost američki sudovi, već isključivo američki vojni organi. Na taj način Guantanamo je postao simbol samovolje i okrutnosti američkih vojnih i civilnih vlasti. Postao je tako zloglasan da američki vojni istražitelji u istražnim postupcima u Iraku danas prijete osumnjičenicima deportacijom na Kubu.³⁷

Guantanamo predstavlja jedan od relikata američke kolonijalne politike s početka XX. stoljeća i nedovršene dekolonizacije nakon II. svjetskog rata.

³¹ Nakon provedene analize stanja u Guantanamo britanski lord i poznati pravnik John Steyn u svom eseju konstatira daje Guantanamo "pravna crna rupa", a tako i naslovljava svoj rad. Vidi: J. Steyn, *The Legal Black Hole*, Twenty-Seventh FA Mann Lecture, British Institute of International and Comparative Law and Herbert Smith, Lincoln's Inn Old Hall, 25. studeni 2003.

³² U Guantanamo su američke vojne snage zatočile oko 600 zarobljenika porijeklom iz 40 zemalja, od kojih je većina zarobljena u Afganistanu u jesen 2001. Vidi izvješće Amnesty International i Human Rights Watch na www.ala.org (American Library Association).

³³ Na stanje u Guantanamo i tretman prema zatočenicima upozoravao je i Europski parlament s više Rezolucija o Guantanamo, kojima se između ostaloga tražilo od SAD da poštuju demokratske standarde i međunarodno pravo. Vidi tekstove rezolucija na: www.europarl.eu.int/omk/sipade2/

³⁴ O tome kakav je službeni status i pravni položaj zatočenika najplastičnije je objasnio ministar obrane Rumsfeld: "Radi se o ljudima koji su privedeni s bojišta u Afganistanu i dovedeni u Guantanamo. Cilj toga nije bio da ih **kaznimo**, odnosno da ih privedemo pred sudove, da im sudimo i pošaljemo u zatvor, jer su bili u borbi i pokušavali ubijati Amerikance i Afganistance. Cilj toga je bio, ako su teroristi, a bili su teroristi, jer su se ubacivali u druge države i tamo se borili protiv koalicije, **da se trajno odstrane s bojišta!** Većina će ostati zatočena, **dok traje borba protiv terorizma, a ona će trajati desetljećima!**... Što se mene tiče ja bi ih najradije vidio zatočene **do smrti!**". Vidi magnetogram konferencije za tisak na: www.defenselink.mil/transcript/2003/tr20030910-secdef0661.html.

³⁶ Potkrepu takvom stavu američke administracije dala je i sutkinja Saveznog okružnog suda u Washingtonu Coleen Kollar-Konelv u odluci donesenoj 1. kolovoza 2002. godine na žalbu odvjetnika dvojice Britanaca, dvojice Australaca i 12 Kuvajćana kojom su tražili da se njihovi branjenici konačno izvedu pred sud, u kojoj konstatira da zatočenici u Guantanamo "imaju određena prava po međunarodnom pravu (sic!), ali s obzirom da su stranci i da se ne nalaze na teritoriju SAD, ne mogu tražiti zaštitu pred američkim sudovima". "Sud zaključuje da se vojna baza Guantanamo nalazi izvan suverenog teritorija SAD pa ne postoji pravna osnova po kojoj bi sud imao nadležnost za strance zadržane izvan teritorija SAD". Vidi: www.yale.edu/lawweb/liman/

³⁷ Vidi: Amnesty International: United States of America. *The Treat of bad example*, 19. kolovoza 2003., pp. 19.

Posljednjih godina pažnju javnosti posebno je zaokupio problem pravnog statusa Guantanamo, što ne čudi, jer je predmet više sudskih postupaka, koje su pokretali opunomoćenici zatočenih,³⁸ upravo bila i rasprava o pitanju jurisdikcije na tom području Kube. Kako je zapravo reguliran pravni status Guantanamo?

Glavni pravni dokumenti koji utvrđuju međunarodnopravni status Guantanamo su: dodatak kubanskom Ustavu iz 1901. i tri dvostrana ugovora između SAD i Kube: sporazum o najmu teritorija na Kubi od strane SAD za mornarička pristaništa i pristaništa ugljena od 13. veljače 1903.; sporazum o odnosima s Kubom - 22. svibnja 1903.; ugovor o razvrgavanju sporazuma o odnosima s Kubom iz 1903. godine - 29. svibnja 1934.

Nakon okončanja američko-španjolskog rata, koncem XIX. stoljeća, veliki prostor Kariba prelazi pod nadzor i upravljanje SAD. Američki Kongres u osam točaka odlučuje o statusu Kube na način da joj se osigurava neovisnost, ali pod američkim nadzorom i utjecajem. Tako je kubanski parlament morao uz Ustav prihvatiti i tih osam točaka kao prilog ustavnom tekstu, a kojim se zapravo ograničio suverenitet Kube.³⁹ Kako je u točki 7. Priloga Kuba jamčila SAD da će joj za potrebe obrane dati ili iznajmiti zemlju koja je potrebna za izgradnju pristaništa za ugljen ili mornarička pristaništa, 1903. godine potpisan je dvostrani sporazum o najmu teritorija za citirana pristaništa (radilo se o *executive agreement*, za koji nije potrebna suglasnost Senata SAD) kojim se Kubi jamči *ultimate sovereignty* nad cjelokupnim teritorijem države, a SAD zadržava pravo *potpune jurisdikcije i nadzora* na prostoru koji su sporazumom dobili u najam. U sudskim postupcima koje pred američkim sudovima vode odvjetnici zatočenih u Guantanamo upravo je predmet rasprave - pitanje dosega američkih sudova, odnosno koja država ima *konačni suverenitet*, a koja *potpunu jurisdikciju i nadzor* na prostoru vojne baze Guantanamo. U raspravama o nadležnosti američkih sudova to je bilo ključno pravno pitanje te je ovaj sporazum od izuzetnog pravnog značaja.

Sto se tiče pravnog statusa Guantanamo od značaja je i Ugovor iz 1934. godine kojim se razvrgava sporazum iz 1903. u svim točkama osim onih koje se odnose na pravni status Guantanamo, koje do daljnjega zadržavaju pravo jurisdikcije i nadzora vlastima SAD. Iako od 1960. Kuba odbija uzimati naknadu za vojnu bazu i pokušava na sve moguće načine razvrgnuti sporazume sa SAD Guantanamo i dalje ostaje pod jurisdikcijom i nadzorom SAD. Utoliko i točke sporazuma iz 1903. i 1934. godine još uvijek imaju pravnu snagu i predstavljaju pravni temelj za utvrđivanje međunarodnopravnog statusa Guantanamo.

³⁸ Sudski postupci su započeli 2003. godine pred sudovima saveznih država i prizivnim sudovima istih, koji su u pravilu davali za pravo američkoj izvršnoj vlasti (jedna od presuda glasi: "Vlada u ratnim uvjetima ima vrhovni autoritet glede odluke o zatvaranju neprijateljskih boraca, pri čemu se sudovi ne smiju mješati jer s time smetaju vojnim operacijama koje je odobrio Kongres SAD"), da bi Vrhovni sud SAD konačno u lipnju 2004. godine donio svoju odluku kojom je osporio dotadašnje tumačenje i američke administracije i nižih sudova. Presude američkih sudova u predmetima koji se tiču zatočenika u Guantanamo imaju poseban značaj za razvoj ustavnopravne znanosti, jer se na njima odlučuje o tome dokle sežu jamstva ustavnih prava i sloboda i gdje je granica do koje egzekutiva može posezati bez sudskog nadzora glede individualnih prava pojedinaca u izvanrednim okolnostima ili u ratu.

³⁹ U točki 3. Priloga Kuba je pristala da "SAD mogu ostvarivati pravo na intervenciju na Kubi u cilju očuvanja neovisnosti i održavanje uspostavljene vlasti, a kojom bi se ujedno zaštitili životi ljudi, sloboda i privatno vlasništvo". Vidi: *Supplement to the American Journal of International Law*, Vol. 4., (1910.), str. 178., cit. u: Lazar j.: *International Legal Status of Guantanamo Bay*, *American Journal of International Law*, vol. 62., No. 3., 1968., pp. 730.-740.

1.1.2. Guantdnamo - dugogodišnji izbjeglički logor

Kako bi se izvršna vlast SAD "oslobodila" moguće sudske kontrole u svom djelovanju glede određenih skupina građana, koje su nepoćudne iz bilo kojeg razloga za vanjsku politiku SAD, u Guantanamo privode ljude već niz godina. Tako su u Guantanamo često izolirali azilante iz nekih južnoameričkih država, npr. sa Haitija 1991. i 1992. godine (u jednom periodu bilo je u logoru više od 37000), Kube u više navrata (1994. bilo je u logoru više od 8000) i td. U svim sudskim sporovima, u kojima su odvjetnici zatočenih pokušavali pred sudovima provjeravati njihov pravni status, stav američkih sudova je bio isti. Sudovi su ta pravna pitanja obrađivali vrlo površno, a Vrhovni sud je u pravilu odbacivao sve pokušaje branitelja da ustavnim tužbama utvrdi pravni status branjenika, inzistirajući na stavu da se radi o "political questions".

Svi navedeni pravni izvori s početka XX. stoljeća koji reguliraju pravni status Guantanamo, slučaj Johnson v. Eisentrager i predmeti azilanata zatočenih u tom logoru predstavljaju osnovu i temelj u predmetima zatočenika u Guantanamo nakon vojne intervencije u Afganistanu.⁴⁰

2. PRVE ODLUKE AMERIČKIH SUDOVA - PROBLEM NADLEŽNOSTI I PRAVNOG STATUSA ZATOČENIKA

Već nakon nekoliko mjeseci od prvih većih deportacija uhićenih osoba u Afganistanu skupina američkih državljana, među kojima su bili odvjetnici, sveučilišni profesori, novinari i vjerski velikodostojanstvenici, obratila se okružnom sudu u Kaliforniji sa zahtjevom da sud raspravi zakonitost zatočenja neidentificiranog broja osoba u vojnom zatvoru u Guantanamo, pri čemu su se pozvali na *writ of habeas corpus* (nalog za zaštitu prava). Nakon što je Okružni sud u Kaliforniji taj zahtjev odbio s obrazloženjem da ne postoji pravni interes, jer nitko iz skupine podnositelja zahtjeva nije bio u srodstvu ili "bliži prijatelj" nekoga od zatočenika, predmet je kompletiran na način da se zahtjevu priključio i brat jednoga od zatočenika.⁴¹ Tako je predmet *Gherebi v. Bush* došao pred prizivni sud devetog okruga u Kaliforniji. Istovremeno su se i na drugim sudovima počeli javljati zahtjevi u svezi s pravnim statusom drugih zatočenika. Predmeti *Rasul v. Bush*, u kojem se tražio nalog za zaštitu prava jednog Australca i dva Britanca, *Habib v. Bush*, radilo se o istom zahtjevu za jednog Australca i *Al Odah v. US*, odnosio se na 12 Kuvajćana, našli su se objedinjeni pred prizivnim sudom za Washington DC. Sud je odbio zahtjeve u sva tri primjera, te su se tužitelji obratili Vrhovnom sudu, koji je 10. studenog 2003. godine donio odluku da će spomenute predmete uzeti u postupak. Kako je predmet *Gherebi v. Bush* išao odvojeno i sporije, tu se desio presedan, jer je prizivni sud devetog okruga Kalifornije u tom predmetu 18. prosinca 2003. godine, za razliku od prizivnog

⁴⁰ Tu svakako spadaju i svi sudski predmeti koji su tretirali pitanje suverenosti nad tom bazom na Kubi, a bili su u svezi sa gospodarskim i inim sporovima kao npr. *In re Guzman & Latamble* iz 1934., *Vermilya-Brown v. Conell* iz 1948.

⁴¹ Vidi: *Coalition of Clergy v. Bush*, 189 F. Supp. 2ed 1036 (CD. Cal. 2002.).

suda Washington DC, riješio suprotno, odnosno prihvatio je zahtjev tužitelja. Koji su bili temeljni stavovi sudova za tako suprotne konačne odluke?

U odlukama predmeta *Rasul v. Bush* i *Al Odah v. US* prizivni sud je tražio odgovore na dva pitanja koja su po sucima ključni za utvrđivanje da li su američki sudovi nadležni postupati glede naloga za zaštitu prava za zatočenike u Guantanamo. Prvo je pitanje bilo: ima li izvršna vlast SAD suverenitet nad Guantanamo, a drugo: je li status zatočenika u Guantanamo, označenih kao "nezakoniti borci", drugačiji i u čemu od "neprijateljskih stranaca" (*enemy alieri*) iz predmeta *Johnson v. Eisentrager* iz 1950. godine.⁴² Sud je zauzeo stav daje status i položaj zatočenika u Guantanamo sličan onome iz predmeta *Johnson v. Eisentrager*, jer se i u ovom predmetu radi o strancima koji su uhvaćeni tijekom vojnih operacija na stranom tlu i nikad nisu boravili na tlu SAD, pa bi ta činjenica i u ovom slučaju onemogućavala zatočenicima da se obrate američkim sudovima za provjeru zakonitosti njihovog uhićenja i zatočenja. Pri tome sud je odluku o ovom pitanju vezao i za drugo pitanje vezano za pravni status teritorija na kojem se nalazi logor za zatočenike. Glede ovog pitanja sud se pozvao na presudu u predmetu *Cuban American Bar Association v. Christopher* iz 1995. u kojem je sud konstatirao da "nadzor i jurisdikcija" nisu isto što i "suverenost", a iz predmeta *Johnson v. Eisentrager* se može zaključiti da i tu Vrhovni sud nije "teritorijalnu jurisdikciju" i "suverenost" smatrao sinonimima, već je "teritorijalnu jurisdikciju" povezivao s teritorijalnom nadležnošću američkih sudova, a "suverenost" pak s vrhovnom državnom vlašću. Po mišljenju suda "teritorijalna jurisdikcija" ne omogućava nadležnost suda za pitanje *writ of habeas corpus*.

Prizivni sud devetog okruga u Kaliforniji je u predmetu *Ghereby v. Bush* odlučio posve drukčije i to: suverenost nad područjem nije uopće bitno pitanje kad se radi o zahtjevu zatočenika glede *writ of habeas corpus*, a ako je u takvom slučaju suverenost bitan uvjet onda je priroda vlasti koju SAD ostvaruje u

⁴² Radi se o predmetu u kojem je 21 njemački državljani osuđen od strane američkog vojnog suda, kojeg je utemeljilo američko zapovjedništvo u Nankingu, jer su nastavili obavještajni rad u korist Japana nakon kapitulacije Njemačke 8. svibnja 1945. godine. Sudeći su u Kini uz suglasnost kineskih vlasti. Nakon izrečene kazne prebačeni su na izdržavanje kazne u američki zatvor u Njemačkoj. Osuđenici su se obratili okružnom sudu u Washingtonu s namjerom da ostvare pravo na *writ of habeas corpus*. Okružni je sud zahtjev odbio, prizivni sud je odluku promijenio da bi Vrhovni sud promijenio odluku prizivnog suda. Temeljni argumenti Vrhovnog suda su bili: 1. tužitelji se smatraju "neprijateljskim strancima" i 2. američki sudovi nemaju stvarne ni mjesne nadležnosti nad tužiteljima (ne nalaze se na teritoriju SAD i drugom teritoriju nad kojim SAD imaju suverenost, te nisu državljani SAD). Uz to je Vrhovni sud zaključio da bi priznavanje prava na *writ of habeas corpus* "neprijateljskim strancima" moglo ugroziti vojne akcije SAD, pomoći neprijatelju i ugroziti i narušiti ugled vlastitim časnicima "preusmjeravajući pažnju vojnih zapovjednika s vojne operacije na vanjskom bojištu na pravnu defanzivu kod kuće" (nemiješanje u vođenje legitimne vojne akcije koja je nadležnosti egzekutive). Vrhovni sud SAD je tako zauzeo stav da nijedan američki sud nema nadležnosti glede zahtjeva *writ of habeas corpus* za "neprijateljske strance" koji su se cijelo vrijeme nalazili van teritorijalne nadležnosti SAD.

Ovakav stav nije bio jedinstveno prihvaćen od strane svih sudaca Vrhovnog suda. Sudac Black, kojemu su se pridružili i suci Douglas i Burton, u izdvojenom mišljenju konstatira da je: "Habeas corpus kao sredstvo protiv protuzakonitog oduzimanja slobode zapisan u ustavu"... "i da izvršna vlast sudovima ne može na ustavan način uskratiti pravo na njegovu uporabu"... "naši ga sudovi mogu uporabiti uvijek kada službena osoba SAD protuzakonito oduzme slobodu **bilo kojem pojedincu na bilo kojem području nad kojim imamo vlast!**" Vidi: *Johnson v. Eisentrager*, 339 US 763 (1950.) na: www.uscourts.gov/outreach/topics/habeastalk

Guantanamu takva da je po svemu rezultat suverenosti, odnosno da se stupanj uspostavljene vlasti u SR Njemačkoj 1950. i onaj u Guantanamu ne mogu uspoređivati, jer se u Guantanamu već cijelo stoljeće ostvaruje vlast SAD. Sud je zauzeo stav da američki sudovi imaju nadležnost odlučivati o zahtjevu *writ of habeas corpus* zatočenih u Guantanamu. Pri tome sud je konstatirao da ako teritorijalna jurisdikcija ne bi osiguravala to pravo američkim sudovima, SAD u svakom slučaju ima suverenost nad bazom u Guantanamu. Oспорavanje predstavnika američke administracije da je nad tim prostorom priznat izvorni suverenitet (*ultimate sovereignty*) Kubi sporazumom još 1903. godine sud je razriješio tumačenjem da se radi o vremenskom terminu, a ne o kvalitativnom, jer će Kuba na tom prostoru ostvariti konačni suverenitet tek kad se SAD te baze i suvereniteta odreknu. Sud je u obrazloženju ove odluke upozorio egzekutivu da i u "vrijeme izvanrednih okolnosti sudska grana vlasti ima dužnost osigurati očuvanje naših ustavnih vrednota i spriječiti izvršnu granu vlasti u kršenju prava ne samo svojim državljanima već i strancima." Pri tome sud je konstatirao da egzekutiva "nema neograničenu i nesmetanu ovlast da zatvara na neograničeno vrijeme bilo koju osobu, pa čak i strance, na teritoriju koji je pod jurisdikcijom i nadzorom isključivo SAD, bez prava tih osoba da se obraćaju odvjetnicima ili sudovima, glede pritvora ili načina lišavanja slobode". Sud završava obrazloženje konstatacijom da je "stav vlade u suprotnosti s temeljnim načelima američke sudske prakse i međunarodnog prava".⁴³

3. PETITION FOR A WRIT OF CERTIORARI PRESUDA VRHOVNOG SUDA SAD

Nakon što su odvjetnici i rodbina već spomenutih zatočenika u Guantanamu iskoristili sve pravne lijekove preostala im je još jedino mogućnost da podnesu ustavnu tužbu (*petition for a writ of certiorari*) Vrhovnom sudu SAD u kojoj se tražilo da sud utvrdi imaju li tužitelji pravo pristupa američkim sudovima, odnosno sudske kontrole lišavanja slobode bez obzira na činjenicu jesu li državljani SAD ili stranci i gdje su lišeni slobode. Vrhovni sud je u studenome 2003. godine donio odluku da uzme u razmatranje tri predmeta i to: *Rasul v. Bush*, *Hamdi v. Rumsfeld* i *Rumsfeld v. Padilla*.⁴⁴ Iz tužbi je razvidno da se osporavaju odluke sudova nižeg stupnja koje su im odbile zahtjev za *writ of habeas corpus* pozivajući se na predmet *Johnson v. Eisentrager*, jer se po njima njihovi slučajevi razlikuju od spomenutog glede tri razloga: prvo, u predmetu *Johnson v. Eisentrager* radi se o osobama koje su počinile kazneno djelo inkriminirano po

⁴³ Vidi predmet na: www.ca9.uscourts.gov/ca9/newopinions.nsf

⁴⁴ Već nakon ovakve odluke Vrhovnog suda počelo je sa otpuštanjem dijela zatočenika iz Guantanama. Tako je do veljače 2004. bilo otpuštenih oko 100 zatočenika i vraćeno u Rusiju, Saudijsku Arabiju, Španjolsku i Dansku pod uvjetom da te zemlje jamče da te osobe neće više učestvovati u terorističkim djelatnostima protiv SAD. Neke su ih, kao Danska odmah pustili na slobodu, a druge su se odlučile na *continued detention*. Temeljni kriteriji za otpuštanje su bili sljedeći: da li bi ta osoba mogla i dalje biti opasnost za SAD; je li osoba još uvijek korisna za dobijanje obavještajnih podataka te radi li se o osobi koju bi vlasti SAD mogle procesuirati radi bilo koje vrste kaznenog djela. Vidi šire u: D. Zagorac, *Američke vojne komisije*, Pravna praksa, Ljubljana, št. 8-9/2004., str. 37.

međunarodnom ratnom pravu i pravilima rata, jer su pomagali Japance nakon kapitulacije Njemačke, a i nisu se žalili na postupak vojnog suda, dok se u ovim predmetima radi o osobama koje su pritvorene bez bilo kakvog pravnog postupka i bez bilo kakvih prava, o čemu se ne može vršiti sudska provjera; drugo, zatvorenici u predmetu *Johnson v. Eisentrager* su bili neprijateljski stranci (*enemy aliens*), odnosno državljani države koja je bila u ratu protiv SAD, za koje, prema tadašnjem stavu Vrhovnog suda, ne važe ograničenja kao za strance prijateljskih država, a u ovim slučajevima se radi o osobama koje su državljani država koje su bliske saveznice SAD (V. Britanija i Australija); treće, baza u Guantanamo nije isto što i područje Kine u II. svjetskom ratu, jer se ovdje radi o području američke ekskluzivne jurisdikcije nad kojim SAD imaju potpuni nadzor.⁴⁵

Od sva tri predmeta, koja su se našla pred Vrhovnim sudom, svakako je najznačajniji slučaj *Rasul v. Bush*, jer su u tom predmetu suci Vrhovnog suda morali zauzeti stav koji je ključan za pravni status zatočenih u Guantanamo: jesu li američki sudovi nadležni da provjeravaju zakonitost lišavanja slobode od strane egzekutive osobama koje nisu američki državljani i koji su zatočeni na teritoriju nad kojim SAD imaju ekskluzivnu jurisdikciju, a ne i izvorni suverenitet (*ultimate sovereignty*). Sud je, većinom glasova (6:3 glasa), odlučio da zatočenici u Guantanamo imaju pravo pristupa američkim sudovima pred kojima mogu osporavati zakonitost lišavanja slobode.⁴⁶ Pri tome su pošli od stava daje pravo sudske provjere lišavanja slobode ukorijenjeno u anglo-američkoj tradiciji od *Magne Charte Libertatum*, što je bio i stav suca Jacksona u predmetu *Brown v. Allen* iz 1953. godine u kojem je odlučeno da stranci koji su lišeni slobode od strane američke izvršne vlasti imaju pravo pristupa američkim sudovima. Međutim, teškoće su nastale kad se otvorila rasprava o stupnju vlasti koje SAD moraju imati na teritoriju na kojem su zatočeni tužitelji, odnosno kakav međunarodnopravni status mora imati taj teritorij, da bi nad tim teritorijem imali nadležnost američki sudovi. Argumenti američke administracije su bili: prvo, da se pravni položaj zatočenika u Guantanamo ne razlikuje od onoga njemačkih zatvorenika iz predmeta *Johnson v. Eisentrager*, pa bi u tom smislu trebalo i u ovom slučaju odlučiti da tužitelji nemaju pravo pristupa američkim sudovima,⁴⁷ i drugo: jedno od temeljnih pravnih načela u SAD jeste da zakonodavstvo koje donosi Kongres nema pravne učinke van teritorija SAD, osim ako nije drugačije odlučeno, pa se u tom smislu američki zakoni ne odnose na strance lišene slobode i zatočene van teritorija SAD.

⁴⁵ Takvom stavu su se priključili i mnogobrojni prijatelji suda (*amici curiae*) kao npr. *International Commission of Jurist, Commonwealth Lawyers Association, Center for Justice and Accountability*, niz međunarodnih nevladinih udruga, uglednih znanstvenika iz područja prava, povijesti i td.

⁴⁶ Vidi: Supreme Court of the United States - *Rasul v. Bush, President of the United States, et. AL*, na: www.supremecourtus.gov/opinions/03slipopinion.html

⁴⁷ U predmetu *Johnson v. Eisentrager* sud je odbio zahtjev tužitelja glede naloga za zaštitu prava, odnosno zaključio da tužitelji nemaju pravo pristupa američkim sudovima jer se radi o: neprijateljskim strancima, koji nisu nikada bili ili prebivali na teritoriju SAD, koji su uhvaćeni van SAD i tamo zatočeni kao ratni zarobljenici u vojnom zatvoru, da im je sudio američki vojni sud koji je zasjedao van SAD za djela kršenja ratnog prava van SAD te da su cijelo vrijeme bili zatvoreni van SAD. Vidi: *Johnson v. Eisentrager* op. cit.

Analizirajući pravni položaj tužitelja sud je zaključio da se on bitno razlikuje od položaja tužitelja u predmetu *Johnson v. Eisentrager* jer: tužitelji nisu državljani država s kojima je SAD u ratu; negiraju da su ikad učestvovali u zavjeri ili agresiji protiv SAD; nikad nisu privedeni pred sud i nisu optuženi niti zajedno kazneno djelo, te da su već više od dvije godine zatvoreni na teritoriju nad kojim SAD imaju ekskluzivnu jurisdikciju i nadzor.

Glede ustavne opravdanosti zatočenika na *habeas corpus* i pitanje mjesne nadležnosti okružnog suda koji bi u takvim slučajevima bili ovlašteni da postupaju, budući da se američka administracija pozivala na predmet *Ahrens v. Clark*, u kojem je okružni sud Washington DC utvrdio da nije mjesno nadležan da postupi na temelju pravila o *habeas corpusu* o zakonitosti lišavanja slobode 120-torice Nijemaca koji su bili zatvoreni na otoku Ellis (New York) s namjerom da budu deportirani nazad u Njemačku (pa je tako ispalo da ne postoji nijedan za to nadležan okružni sud u SAD!), Vrhovni sud je zaključio da se *writ of habeas corpus* ne odnosi na osobu koja je lišena slobode već na onoga tko je protuzakonito lišio slobode takvu osobu, te da u dosadašnjoj praksi Vrhovnog suda nije bio "nužan uvjet" da se tužitelji nalaze na teritoriju okružnih sudova kojima su se obraćali sa *nalogom za zaštitu prava* da bi se uzele u postupak njihove ustavne tužbe.⁴⁸

U svezi sa stavom američke administracije da zatočenici u Guantanamo nemaju pravo obratiti se američkim sudovima za pravnu zaštitu jer je "ustaljeno načelo američkog prava" da zakonodavstvo koje donosi Kongres nema učinak van teritorija SAD, osim ako to nije izričito odobreno, Vrhovni sud je bio mišljenja da taj argument u datom slučaju nije od bitnog pravnog značaja, ali, budući da se Vlada pozivala na činjenicu da Kuba ostvaruje *ultimate sovereignty* i na prostoru koji je predmet rasprave, Vrhovni sud je zauzeo stav da su na temelju ugovora s Kubom SAD ostvarile pravo isključive jurisdikcije i nadzora nad teritorijem vojne baze Guantanamo, dok izrekom ne odustanu od tog svog prava i priznaju Kubi puni suverenitet i nad prostorom Guantanamo.

Uz to, budući da su predstavnici američke administracije na usmenom saslušanju, u intervalu rasprave, prihvatili da će priznati pravo na dostupnost američkim sudovima i provjeri zakonitosti lišavanja slobode zatočenicima koji su američki državljani, Vrhovni sud je zauzeo stav da američko zakonodavstvo o sudskoj kontroli oduzimanja slobode ne čini razliku između državljana i stranaca, koji su lišeni slobode i pritvoreni od strane izvršne vlasti, te je zaključilo da je malo vjerojatno daje zakonodavac imao namjeru razlikovati zemljopisno važenje zakona s obzirom na državljanstvo tužitelja. Iz tih razloga sud smatra da strani državljani, zatočeni u Guantanamo, imaju jednaka prava u dostupnosti američkim sudovima radi osporavanja zakonitosti lišavanja slobode kao i američki državljani, ukoliko bi bili tamo zatočeni. Na koncu Sud je zaključio da ne postoji

¹ Jedan od takvih je i predmet *Braden v. 30th Judicial Circuit Court of Ky.* u kojem je sud zauzeo stav da nazočnost osobe koja je lišena slobode na teritoriju na kojem se traži postupanje suda glede *habeas corpusa* nije neophodan uvjet za utvrđivanje nadležnosti suda u skladu sa saveznim zakonom o *habeas corpusu*. Vidi: www.caselaw.lp.findlaw.com/scripts/getcase.pl?CourMJS

nijedan razlog koji bi osporio pravo zatočenima u Guantanamo da se obraćaju okružnim sudovima u SAD radi osporavanja zakonitosti oduzimanja slobode.

Vrhovni sud je svoju odluku zaključio s jasnim stavom da se u ovom predmetu odlučivalo isključivo o pitanju nadležnosti sudova za provjeru zakonitosti lišavanja slobode zatočenih tužitelja u Guantanamo a ne i o samoj zakonitosti oduzimanja slobode tužitelja. U obrazloženju odluke sudska većina sudaca se ipak osvrnila i na pitanje zakonitosti lišavanja slobode tužitelja konstatacijom da se radi "o protuzakonitom lišavanju slobode, kojim se krše Ustav, zakoni ili ugovori SAD, ukoliko su navodi tužitelja istiniti: da nisu sudjelovali u ratu ili terorističkim aktivnostima protiv SAD; da su više od dvije godine zatočeni na teritoriju koji je godinama pod isključivom jurisdikcijom SAD bez prava da se obrate odvjetnicima i sudovima te da nisu optuženi za nijedno kazneno djelo.

U predmetu *Hamdi v. Rumsfeld* sud je većinom glasova odlučio, i time promijenio odluku okružnog suda, da tužitelj, državljanin SAD koji je koncem 2001. zarobljen u vojnim akcijama u Afganistanu, ima pravo sudske kontrole zakonitosti lišavanja slobode i statusa "neprijateljskog borca", što mu omogućava zajamčeno ustavno pravo na *due process of law*. Za razliku od predmeta *Rasul v. Bush*, u kojem je za strance izvedeno pravo na temelju zakonske osnove, u ovom predmetu je, kao američkom državljaninu, to pravo zajamčeno na temelju ustava.⁴⁹

U predmetu *Rumsfeld v. Padilla*, u kojem je tužitelj, koji je kao američki državljanin bio lišen slobode u SAD, zatvoren u vojnoj bazi u Južnoj Karolini, i osumnjičen za pripremu napada s radiološkom bombom, osporavao odluku okružnog suda u New Yorku koji se oglosio mjesno nenadležnim, Vrhovni sud je donio odluku po kojoj je u takvom slučaju mjesno nadležan isključivo okružni sud u saveznoj državi u kojoj je lišen slobode i zatočen, u ovom slučaju nadležni okružni sud u Južnoj Karolini, jer se time onemogućava (*forum-shopping*) tužitelja da se obraća onom sudu za koji smatra da će mu omogućiti povoljniji ishod. Omogućavanje slobodnog izbora suda na koji bi se tužitelji obraćali za zaštitu prava dovelo bi, po mišljenju suda, do situacije zbog koje su zakonodavci prije 137 godina ograničili mjesnu nadležnost sudova. Prema odluci Suda tužitelj može pravo na sudsku kontrolu zakonitosti oduzimanja slobode ostvariti isključivo pred nadležnim saveznim sudom u Južnoj Karolini.⁵⁰

4. UČINCI PRESUDA VRHOVNOG SUDA NA DALJNI STATUS ZATOČENIKA U GUANTANAMU

Odlukama u predmetima *Rasul v. Bush* i *Hamdi v. Rumsfeld* Vrhovni sud je egzekutivi utvrdio granicu, u postupanju prema uhićenim stranim osumnjičenim teroristima, do koje može ići, a da pri tome ne krši temeljna prava i principe pravne države, pri čemu je jedno od temeljnih jamstava - pravo svakoga da pred legalnim, neovisnim i nepristranim sudovima osporava zakonitost lišavanja slobode. Pravna država je zaista pravna država samo ako i u kritičnim situacijama ostane vjerna svojim principima.

⁴⁹ Vidi: caselaw.lp.findlaw.com/scripts/getcase.pl?court=Us

⁵⁰ Vidi: www.supreme.lp.findlaw.com/supreme_court/docket.html

Američki predsjednik G. W. Bush i pentagonski pravници su doživjeli poraz, a pobijedila su ljudska prava, makar privremeno. Sama presuda Vrhovnog suda ima simboličku vrijednost, ali je njen značaj ipak neprocjenjiv, jer slijedi dugi period natezanja sa pravnicima koji rade za vladu pa će najvjerojatnije sve to, vezano za zatočenike, potrajati možda i godinama. Ipak, ovom odlukom je postavljen kamen temeljac za redovni pravni postupak, kakav dolikuje SAD i njihovoj slavnoj državno-pravnoj tradiciji.

Kakav utjecaj je imala spomenuta presuda Vrhovnog suda SAD najzornije govori presuda suša saveznog suda u Washingtonu Jamesa Robertsona 8. 11. 2004. godine, koji je po žalbi odvjetnika obustavio postupak protiv Salima Ahmeda Hamdana, bivšeg osobnog vozača Osame bin Ladena, koji je započet pred vojnim povjerenstvom u Guantanamo, proglašivši ga protuzakonitim. Sudac Robertson je u presudi konstatirao daje postupak protuzakonit jer su optuženiku osporena temeljna prava, a posebno iz razloga što nije prethodno kompetentno sudsko tijelo odlučilo je li se na optuženika odnosi zaštita prema Ženevskim konvencijama, ili pak ne, kao što je odlučila savezna administracija. Isto tako, prema sucu Robertsonu, postupak je protuzakonit jer je vojno povjerenstvo kršilo i niz drugih prava optuženika, kao što su: pravo na dostupnost dokaza; suočavanje sa svjedocima koji su ga teretili; isključenje odvjetnika u dijelu postupka pred povjerenstvom koji se odnosi na vojne tajne. Na koncu sud je zauzeo stav da se može protiv optuženika voditi isključivo postupak na temelju važećeg Kaznenog zakona, dok se ne utvrdi je li se na taj predmet odnose Ženevske konvencije i iz njih utvrđeni postupak. Na takvu presudu se žalilo Ministarstvo pravosuđa koje u žalbi konstatira da je sud ovakvom presudom "izjednačio terorizam s legitimnim metodama ratovanja".⁵¹

U periodu od godinu dana, od donošenja odluke Vrhovnog suda, administracija SAD je intenzivirala rad na utvrđivanju uvjeta za otpuštanje dijela zatočenih u Guantanamo,⁵² te započela pregovore sa državama čiji su državljani o njihovom upućivanju u iste. Tako ih je više od 200 oslobođeno, a oko 100 je ekstrahirano u njihove države gdje se nalaze u zatvorima, dok ih je oko 70 prebačeno u zatvore u SAD. U kolovozu 2005. godine predstavnik za tisak *State Departmenta* Adam Ereli je potvrdio vijest da SAD vode intenzivne pregovore s velikim brojem država o izručenju njihovih državljana, zatočenih u Guantanamo, te izvijestio da će većina, odnosno 410 zatočenika (od ukupno 510 iz 36 zemalja), biti uskoro izručena, a ostatak će ih samo nekolicina za koje postoje dokazi da se radi o izuzetno opasnim i značajnim teroristima, koji predstavljaju opasnost za cijeli svijet.⁵³ S Afganistanom je tako već dogovoren način izručenja i obveza vlasti u tretmanu prema njima u Afganistanu (moraju ostati u njihovim zatvorima), dok su sa Saudijskom Arabijom i Jemenom pregovori ovih dana zaključeni.⁵⁴

⁵¹ Vidi: www.24ur.com/bin/article

Human Rights Watch je izašao javno s uvjetima na temelju kojih bi dio zatočenih bio hitno pušten iz zatočeništva. U tom smislu je utvrđena sljedeća kategorizacija: talibanski vojnici koji nisu optuženi za ratne zločine; civili koji nemaju veze s Al-Qa'idom ili talibanima; te oni za koje se sumnja da su teroristi, ali nemaju veze s ratom u Afganistanu, ako nisu optuženi za neki ratni zločin. Talibanski vojnici bi trebali biti vraćeni u Afganistan jer je rat između SAD i Afganistana završio i taje država dobila legalnu vlast na demokratskim izborima. Na to SAD obvezuju i Ženevske konvencije. Vidi: www.hrt.hr/cgi-bin/translate

⁵² Vidi: www.24ur.com/bin/article_print.php?id=2060130

⁵⁴ Od ukupnog broja na te tri države otpada 346 zatočenika!

U cjelokupnu priču o pravnom statusu zatočenika u Guantanamo uključio se 15. lipnja 2005. i Senatski odbor za pravosuđe, koji je, s ciljem da utvrdi zakonske procedure vezane uz zatočenike, pozvao na saslušanje dužnosnike iz Ministarstva obrane. Namjera je Odbora bila da utvrdi na temelju istrage koji je zakonski status zatočenih te da na temelju tih rezultata predloži eventualno daljnje djelovanje i postupanje Kongresa, jer do tada Kongres glede ovog problema još nije reagirao. Iako Odbor za pravosuđe Senata nije glavni organ za nadzor nad radom Ministarstva obrane pozvao je na saslušanje dužnosnike iz Pentagona i Ministarstva pravosuđa te tri vanjska pravna stručnjaka koji su trebali svjedočiti o planovima o suđenju nekolicini zatočenih u Guantanamo na vojnim sudovima te o tretmanu prema zatočenim neprijateljskim borbama.

Na saslušanju su predstavnici Pentagona predložili da zatočenicima sudi posebno vojno povjerenstvo, prvo takvo povjerenstvo SAD poslije Drugog svjetskog rata, te izvijestili Odbor da će povjerenstvo povesti postupak protiv 12 od 520 zatočenih u Guantanamo, ali da su suđenja odgođena dok savezni sudovi ne donesu konačne presude o statusu zatočenih. Pri tome su predstavnici Pentagona i Ministarstva pravosuđa izvijestili Odbor da su opsežnim mjerama zaštićena prava zatočenih, a zajamčeno im je i brzo suđenje pred vojnim povjerenstvima, te posebno naglasili da su propisi o izvođenju dokaza, koje je razradilo vojno povjerenstvo, povoljniji od propisa na temelju kojih radi Međunarodni tribunal za ratne zločine u Ruandi i bivšoj Jugoslaviji. Na koncu saslušanja Odbor za pravosuđe Senata je preuzeo obvezu da razmotri pitanje donošenja zakona koji će vremenski ograničiti donošenje sudske presude o pravima zatočenika na saveznim sudovima i eventualne prijedloge uputi nadležnim tijelima Kongresa.⁵⁵

Iako je Vrhovni sud u lipnju 2004. donio odluku o pravima zatočenika da na sudovima osporavaju svoje zatočenje u međuvremenu je nekoliko nižih sudova donijelo presude koje proturječe presudi Vrhovnog suda, što dovoljno govori o složenosti cjelokupnog problema vezanog uz daljni status i tretman svih zatočenih u Guantanamo koji će još dugo opterećivati američku i svjetsku javnost.⁵⁶

⁵⁵ Vidi na: www.usembassy.hr/tp/w050621.htm

⁵⁶ U međuvremenu su neki od zatočenih već i osuđeni, među kojima i Zacarias Moussaoui, kojega je sud u Viridžiniji, kao Marokanca s američkom putovnicom, nakon priznanja krivice osudio na smrtnu kaznu zbog terorističkog djelovanja protiv SAD. Da američka administracija neće tako jednostavno odustati od svog rigidnog stava glede osumnjičenih terorista govori i najnovija rasprava oko neprovjerene informacije da CIA navodno ima niz tajnih zatočeničkih logora na prostoru zemalja Istočne Europe, kako bi se izbjeglo sudskoj i političkoj kontroli, a sve u cilju neutraliziranja terorističkih skupina i terorističkih aktivnosti van legalnih okvira.

ZAKLJUČAK

Odlukama u predmetima *Rasul v. Bush*, *Hamdi v. Rumsfeld* i *Rumsfeld v. Padilla* Vrhovni sud SAD je afirmirao stav da je *Habeas corpus* kao sredstvo protiv protuzakonitog oduzimanja slobode zapisan u Ustavu i da izvršna vlast sudovima ne može na ustavan način uskratiti pravo na njegovu uporabu uvijek "kada službena osoba SAD protuzakonito oduzme slobodu bilo kojem pojedincu na bilo kojem području nad kojim imaju vlast SAD. Na taj način sud je utvrdio granice egzekutivi u postupanju prema uhićenim stranim osumnjičenim teroristima do koje može ići, a da pri tome ne krši temeljna prava i principe pravne države. Vrhovni sud je ovakvom odlukom, za sada, samo osporio pravo egzekutivi da legitimno lišava slobode strane osumnjičenike za terorizam na neodređeno vrijeme bez ikakve pravne zaštite. Iako ova presuda ima više simbolično značenje ona ipak predstavlja poticaj sudbenoj grani vlasti da u nadzoru egzekutive u stanju nužde svaku osobu bez obzira na državljanstvo i *crimen* tretira kao čovjeka-pojedinca kojem se jamče sva temeljna ljudska prava, pa tako i pravo na human odnos i zakonit sudski postupak, odnosno pravo svakog da pred legalnim, neovisnim i nepristranim sudovima osporava zakonitost lišavanja slobode.

Ove odluke Vrhovnog suda SAD odgovorile su samo na jedno od niza pravnih pitanja glede zatočenika, ali na sudbenoj je vlasti da i dalje vrše kontrolu nad radom vojnih povjerenstava kad pred iste budu dovođeni optuženi za terorističke aktivnosti protiv SAD. Kao važna otvorena pitanja tako ostaju: revizija propisa o radu i nadležnostima vojnih povjerenstava te postupak pred istima; pravo pristupa dokazima i pravo suočavanja sa svjedocima te konačno pravo žalbe na presudu.

U tom smislu ohrabruje presuda suca Robertsona koji je po žalbi odvjetnika optuženog Salima Ahmeda Hamdana obustavio postupak pred vojnim povjerenstvom, proglasivši ga protuzakonitim.

SUMMARY

JUDICIARY CONTROL OF THE EXECUTIVE IN EMERGENCY IN USA - THE CASE OF CAPTIVES IN GUANTANAMO

The control of the Executive in emergency, that is of their actions and measures undertaken in such a case represents one of the most important constitutional and legal problems, primarily as in such a case the main values of the rule of law are challenged as well as the fundamental constitutional guarantees to the human rights. The majority of the contemporary constitutional democratic states, due to possible risks and perils to democracy and to the rule of law in the state of emergency, has established some controlling mechanisms in order to prevent or to diminish significantly anticonstitutional violants as well as illegal encroachments by the state of emergency titulars particularly referring to fundamental human rights.

Since the terrorist attack on USA in 2001. the American Executive, after Congress having proclaimed the state of emergency, have undertaken in their struggle against

international terrorism a series of measures and actions, in particular those referring to the treatment of the prisoners, suspected of terrorism and arrested in Afganistan that have aroused the attention of the democratic public opinion.

The author in his essay to establish, based upon an analysis of the USA Suprema Court decisions in cases *of Rasul v. Bush, Hamdi v. Rumsfeld* and *Rumsfeld v. Padilla*, how in practice functions and how far goes the judiciary control of the executive in USA in emergency in the field of protection of human rights as well as to detect and describe the legal effects and range of such judiciary decisions upon further behaviour of the state of emergency titular to persons arrested in antiterrorism operations outside the USA territory, but held in captivity in American military bases.

Key terms: *emergency, human rights, Guantanamo, captives, USA Suprema Court*

